

МЭЭН ӨӨРЕНИКЧИЛЕРИМ

(Төнүзү, Эгеиз № 100 «Шиндэ»)

Бир катал кымызгаарга до-
кументтерин хынадыр
журга тавары бердим. Со-
дат эр булар алган тур.
— Экин, пакши! — дие-
те, мээ өреникчи Виктор
Аракча болду. — Ашмырас,
эрденер.

Оон каш чыл болганда Ки-
ялга бир анык эрге дужа
бердим.

— Экин, пакши!
— Экин, өреникчи — деп,
баштакталдым. Коорумге, ө-
реникчи Волода Сагаачи
болду. Архитектор апарган.

Кымылда ажалдап, чур-
та чурт өреникчилерин
малааның подполковник
Шимит Иргит, совет ажал-
дакчы Татьяна Диния, кул-
тура ажалдакчы Мария
Оскулюк, башкы Лао Седин,
редактор Анычама Сат су-
гарын чепе билер мен. Бир
өреникчи Доржу Карна
Каа-Хемде укен чыл мал ка-
ларын турар, апаа Тыва
АССР-ни ажалдакчыны
лардыг лагунданы деп
бедик атты тымсыкан.

Кунгүртүгга укен келген,
бир-ле дугайында сохоту
парком секретары Сергей
Чинжит-биле ужурашканын
муну үстүдө чугалаан мен.
Дирекциянын ийн кат б-
жынының чанынга Санни
Магбанын мала-ла болум
тандым. Сохотуң кол бух-
галтеринде ажалдап турар.
Бир өрөлге кирерине анык
херөөнө кижи утукт мен-
дип келди:

— Паша-тыр мен, пакши.
Кезек сактып чалап тур
мен. Ийе, ийе, ону бешик
класка башкылап турган
мен. Чүгө ала кылдыт эсе
болду. (Ийе чылар эртен-
де кыжыларын чүгө ари-
штырай эсе, фамилиялар
база эсе боор чорона). Па-
ша, ам Шимит Серенова Ду-
дун, сохотуа профсоюз
комитетинин даргазы чорду.

Школага барган, шагда
кады ажалдап турган ө-
реникчи-биле бир-ле дугайында
ужурашкандым. РСФСР-нин
школаның алдарыг баш-
кыы К. Куулар, улус өрө-
нчтениң хоочуннары
С. Комбу, Е. Даваа, М.
Очур-оол, мээ өреникчи
В. Дамдин. Оларын чамык-
тары-биле кал өреникчи-
чорона мен. М. Очур-оол,
К. Куулар суугар Тере-Хөл
мен мурап барганар, орта
өг-бүдө туруп, — даярла-
тайа черге халылап. Уру-
ларын улагтай, оларын
ажы-тут база арыбалап.
Школаын өреникчилерин
хөрөм чок чартык кезин
мээ өреникчилеринин
ажы-тут чорду.

Даргазында эртен эрте
кудуктуга доларгы тыва
тонук анык эрге ужураш-
бердим.

— Чунчи-тир мен, пакши!
— дээш холумдан алды.

Танаан бе?

— Кайы Чунчи?
— Чунчин Орехол.
— Чуну ажалдап тур сен,
Чунчи?

— Быхаар Кунтус, Пөөрек
теп чертерини сарык ка-
тарыл тур мен. Мээң хотанта
294 паша бар.

— Төрүт сарык бе?
По чылин түстөй сесең па-
са алтыны.

— Багай эвес көргүтүг-дүр.
Эр-хей, Чунчин. Чуну кылып
чедип келди?

— Эшнөөм эрттирдим. Ам
суурга тыштапир — дээш,
Чунчин кезек болду. — Эки-
ле пичон полтунар, пакши.
Силерин пуур-ла номнаан
мен. «Чүреки» пасе.

— Ол чаа уген болгай.
Четтиникен-дир сен аа?

— Малшын кижиге ном
чок перхө. Амтыкх номнаан
номнарым тукаан пертик —
дээш, Чунчин колуктап ал-
ган номнарын кегүстү. — Па-
са кылып пертирер — Оон
көзөк болган ийле-ла кому-
лаан тй-биле чугалады.

Тыва номнар эмөөн-тир.
Катан номнаан экелетим.

Чунчин Орехолду баулур
эр-хей чорду. Чүгө номга ынак
эвес, сохотуң база бир му-
ракчы сарыкчымын. Каргыга
чорумда, база ий өреник-
чим — Ичин Болзук биле
Алексей Картин — малчы-
нап турар чоронаар. Оон
ийа мээ өреникчилерим
эвес, хоочун эштерим Ко-
нстантин Суругуң хойжулап
ажылдап, Иван Артына Ку-
гүртүг биле Каргы аразында
паша дажып, атыгты ула-
чылап шаап турар чорду.

Бир өреникчи Сергей Хүрбе
сууртун туттап баянчызы
апарган болду. Оон менен
эсе башкыма база бар — Те-
ре-Хөлде чок дон ийле-ла
раар Егор Иаанович Күтээ.
Оон айты-биле Сергей Хүрбе
тудуг мастери апарган, пе-
чаларын бажын база ол
билди.

Сохотуң Сарыг-Хөлде
сүт-баран фермада чор-
ду. Оон эрдегичи Пуш-
кин Сурунчик Хертек болду.
Мээ өреникчим, Ады-лаа,
Болу-лаа эскерилбиз, тапип
кадым. Калайы база өрө-
никчим — Мария Степанов-
на, саачы турган, сес уру-
дуга, ынчанган пенсиялап
берген. Пушкин Хертек угу-
да электрик кийи-дир, фер-
маның салгылаанын болу
кылган.

Сарыг-Хөл фермада 116
иик бар, оларын 80-и саап
турар. Ийла 11 саачы бар.
Роза Селин, Саяна Шимит
ышкыш муракчыларын а-
тарган ферма эрдегичин
чоргарал-биле алап турду.

1987 чылда 100 төрүт
ииктен 92 баянчы алыр ху-
дөөниг сарыг-хөлчүлөр ал-
ганар. Сарыг-Хөл СВФ суур-
да урулар албан черлерин
сүт-биле халдырып турар.

Айтар күсүк шартылаалар
деп шуугун-ла турдулар. Мен
Кунгүртүгүң бол-тыныгыр
артистери-биле катыштым.
Олар Кымыл районун суур-
ларында, сохоттарында
ажыл-ишчилерге көргүзе-
рил «Самбажы» деп шини
аппар чыттылар. Ону келээ
Совет даргазы В. Эрекен
тургузуп, режиссерлаан, бо-
лукту болу удурун чорду.

Келээ Совет даргазы режис-
сер болуп турганын черле
дыппаан мен. Черле ычаш
культура Тере-Хөлде суртал,
урукта-массагай ажалды
сохотуң паркомго, дирек-
цияны, келээ Совет, комсомол

Арткан сүтү саржаглаш,
күрүнеге дужаап турар.

Кымыла үш хонук кады са-
мокет майап турган өреник-
чим Маады Күнчү-биле база
катал ужурашкан мен. Ол
келээ ажал-агы эртемин
болду, сохотуа тракторист,
мотористин болган. Маа-
дының курулга минал би-
лир мен. Ол Москвага уран
чүдүлүг улусу университет-
динин курулга болган гра-
фика сабырына дооскан. Ма-
соло, туш, акварель-биле чу-
руп турар. Маады бажыны-
га менээ элзэн хей ажалдар
көргүстү: «Тере-Хөл»
(туш), «Кежээки тайга»
(туш), «Чайла», «Тер», «Челээ»,
«Айнаашкын» (шунтузу ма-
ло), «Тракторист» (портрет)
болган эскелер-чаа. Оон
ажылдары чүгө бо эвес.
Маады Күнчү төрөн сууру-
нуң каасталгазында доктаа-
мал кирип турар. Чокта
маа Кунгүртүгүң бол-тыныг
тар артистерин ойнады
«Самбажы» деп шиниң чу-
рук каасталганын база ол
кылган. Чүгө Тыва АССР-
ни Чурукуңга эвилел-биле
харылаа чогу кончуг четпес
чорду.

Бир кезе Култура бажы-
ныга кижиге дээр аал доду.
Бир дугайында келээ Совет
даргазы Боранак Иаанович
Эрекен сес алган, мээ ий
өреникчим, ам хоочун баш-
кылап апарган Чечек Че-
геевна Мунаук биле Чысың-
маа Доржуева Мижикте
«Күш-ажылды» хоочуну деп
медальдарын тыгынты. Адыш
каскашкынары диниреп
турду. Болчан каан-даа ыш-
кыш, барып-барып мен олу-
руп турума, мээ өреник-
чилерин чааа пашаларын
ап турарында дыка-ла өрө-
н мен. Мээ өреникчилерим
маладырып күш-ажылды
да мээ база хейнэг-даа бол
үлүм бар деп чүвени бо-
лаш, булду-ла аас-кежикти
кижи-дир мен деп болап ор-
дум.

Өреникчилеримниң шунту-
зу-биле ужурашпашаа чор-
ду. Ким кижиге еске райо-
нда ажалдап турар, кым —
командировкада, кым — ырак
тайгада, кым талыгыр мада-
— Чорурум хун база бир ө-
реникчиим дужа бердим.

— Дармажап Илам мен —
диди.

Доран сактып келдим.
Чордө достунмес оол чүве.
Оон менээ сөйпөп турган ча-
дык, «Белектерин, ам-даа у-
лаан мен».

Дармажап орман:
— Кочегар кижиге мен,
пакши — диди.

«Кочегар» деп сөстү ол
таан чоргар чугалады.

Шак ычкан мээң бажымга
мынмак болду чык диди:
Мээ өреникчилерим болу-
нуң төрөн сохотуңуң алаан-
дан кочегарлап, бажынаан
удуртуп-даа турарлар-дыр. Эр
хейлер!

Самолетка «алдан-дургу-
нар»-биле калы ушум. Сам-
бажик дужума олурду. Да-
жым чалгы-биле кома ор-
дум. Комбулай лапар кай-
сер болуп турганын черле
дыппаан мен. Черле ычаш
культура Тере-Хөлде суртал,
урукта-массагай ажалды
сохотуң паркомго, дирек-
цияны, келээ Совет, комсомол

Бир өреникчи дужа бердим.
— Дармажап Илам мен —
диди.

Доран сактып келдим.
Чордө достунмес оол чүве.
Оон менээ сөйпөп турган ча-
дык, «Белектерин, ам-даа у-
лаан мен».

Дармажап орман:
— Кочегар кижиге мен,
пакши — диди.

«Кочегар» деп сөстү ол
таан чоргар чугалады.

Шак ычкан мээң бажымга
мынмак болду чык диди:
Мээ өреникчилерим болу-
нуң төрөн сохотуңуң алаан-
дан кочегарлап, бажынаан
удуртуп-даа турарлар-дыр. Эр
хейлер!

Самолетка «алдан-дургу-
нар»-биле калы ушум. Сам-
бажик дужума олурду. Да-
жым чалгы-биле кома ор-
дум. Комбулай лапар кай-
сер болуп турганын черле
дыппаан мен. Черле ычаш
культура Тере-Хөлде суртал,
урукта-массагай ажалды
сохотуң паркомго, дирек-
цияны, келээ Совет, комсомол

Бир өреникчи дужа бердим.
— Дармажап Илам мен —
диди.

Доран сактып келдим.
Чордө достунмес оол чүве.
Оон менээ сөйпөп турган ча-
дык, «Белектерин, ам-даа у-
лаан мен».

Дармажап орман:
— Кочегар кижиге мен,
пакши — диди.

«Кочегар» деп сөстү ол
таан чоргар чугалады.

Шак ычкан мээң бажымга
мынмак болду чык диди:
Мээ өреникчилерим болу-
нуң төрөн сохотуңуң алаан-
дан кочегарлап, бажынаан
удуртуп-даа турарлар-дыр. Эр
хейлер!

Самолетка «алдан-дургу-
нар»-биле калы ушум. Сам-
бажик дужума олурду. Да-
жым чалгы-биле кома ор-
дум. Комбулай лапар кай-
сер болуп турганын черле
дыппаан мен. Черле ычаш
культура Тере-Хөлде суртал,
урукта-массагай ажалды
сохотуң паркомго, дирек-
цияны, келээ Совет, комсомол

Бир өреникчи дужа бердим.
— Дармажап Илам мен —
диди.

Доран сактып келдим.
Чордө достунмес оол чүве.
Оон менээ сөйпөп турган ча-
дык, «Белектерин, ам-даа у-
лаан мен».

Дармажап орман:
— Кочегар кижиге мен,
пакши — диди.

«Кочегар» деп сөстү ол
таан чоргар чугалады.

Шак ычкан мээң бажымга
мынмак болду чык диди:
Мээ өреникчилерим болу-
нуң төрөн сохотуңуң алаан-
дан кочегарлап, бажынаан
удуртуп-даа турарлар-дыр. Эр
хейлер!

Самолетка «алдан-дургу-
нар»-биле калы ушум. Сам-
бажик дужума олурду. Да-
жым чалгы-биле кома ор-
дум. Комбулай лапар кай-
сер болуп турганын черле
дыппаан мен. Черле ычаш
культура Тере-Хөлде суртал,
урукта-массагай ажалды
сохотуң паркомго, дирек-
цияны, келээ Совет, комсомол

Бир өреникчи дужа бердим.
— Дармажап Илам мен —
диди.

Доран сактып келдим.
Чордө достунмес оол чүве.
Оон менээ сөйпөп турган ча-
дык, «Белектерин, ам-даа у-
лаан мен».

Дармажап орман:
— Кочегар кижиге мен,
пакши — диди.

«Кочегар» деп сөстү ол
таан чоргар чугалады.

Шак ычкан мээң бажымга
мынмак болду чык диди:
Мээ өреникчилерим болу-
нуң төрөн сохотуңуң алаан-
дан кочегарлап, бажынаан
удуртуп-даа турарлар-дыр. Эр
хейлер!

Самолетка «алдан-дургу-
нар»-биле калы ушум. Сам-
бажик дужума олурду. Да-
жым чалгы-биле кома ор-
дум. Комбулай лапар кай-
сер болуп турганын черле
дыппаан мен. Черле ычаш
культура Тере-Хөлде суртал,
урукта-массагай ажалды
сохотуң паркомго, дирек-
цияны, келээ Совет, комсомол

Бир өреникчи дужа бердим.
— Дармажап Илам мен —
диди.

Доран сактып келдим.
Чордө достунмес оол чүве.
Оон менээ сөйпөп турган ча-
дык, «Белектерин, ам-даа у-
лаан мен».

Дармажап орман:
— Кочегар кижиге мен,
пакши — диди.

«Кочегар» деп сөстү ол
таан чоргар чугалады.

Шак ычкан мээң бажымга
мынмак болду чык диди:
Мээ өреникчилерим болу-
нуң төрөн сохотуңуң алаан-
дан кочегарлап, бажынаан
удуртуп-даа турарлар-дыр. Эр
хейлер!

Самолетка «алдан-дургу-
нар»-биле калы ушум. Сам-
бажик дужума олурду. Да-
жым чалгы-биле кома ор-
дум. Комбулай лапар кай-
сер болуп турганын черле
дыппаан мен. Черле ычаш
культура Тере-Хөлде суртал,
урукта-массагай ажалды
сохотуң паркомго, дирек-
цияны, келээ Совет, комсомол

Бир өреникчи дужа бердим.
— Дармажап Илам мен —
диди.

Доран сактып келдим.
Чордө достунмес оол чүве.
Оон менээ сөйпөп турган ча-
дык, «Белектерин, ам-даа у-
лаан мен».

Дармажап орман:
— Кочегар кижиге мен,
пакши — диди.

«Кочегар» деп сөстү ол
таан чоргар чугалады.

Шак ычкан мээң бажымга
мынмак болду чык диди:
Мээ өреникчилерим болу-
нуң төрөн сохотуңуң алаан-
дан кочегарлап, бажынаан
удуртуп-даа турарлар-дыр. Эр
хейлер!

Самолетка «алдан-дургу-
нар»-биле калы ушум. Сам-
бажик дужума олурду. Да-
жым чалгы-биле кома ор-
дум. Комбулай лапар кай-
сер болуп турганын черле
дыппаан мен. Черле ычаш
культура Тере-Хөлде суртал,
урукта-массагай ажалды
сохотуң паркомго, дирек-
цияны, келээ Совет, комсомол

Бир өреникчи дужа бердим.
— Дармажап Илам мен —
диди.

Доран сактып келдим.
Чордө достунмес оол чүве.
Оон менээ сөйпөп турган ча-
дык, «Белектерин, ам-даа у-
лаан мен».

Дармажап орман:
— Кочегар кижиге мен,
пакши — диди.

ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЛЕРНИ «ИЕНИң АЛДАРЫ» ОРДЕННЕР-БИЛЕ БОЛГАШ «ИЕНИң МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң
Президиумунун Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун өмүзөөнделер
шаннаары болза:

БАЙ-ТАНГА РАЙОНДАН
Чели уругу божаан болган
кижизиктен нени «Иениң
алдары» орденниң III
чегези-биле

Зоя Чүдүмөнова Дажы-
оол — «Мурнакты» сохотуң
ажылчыны.

Алды уругу божаан
болган кижизиктен нени
«Иениң медалы»
Галина Хертековна Хер-
те — Тезин суурда ас-
тың ажалчыны.

Беш уругу божаан
болган кижизиктен нени
«Иениң медалы»
Александр Куржаповна
Херте — «Кара-Хөл» сохоту-
н ажалчыны.

Беш уругу божаан
болган кижизиктен нени
«Иениң медалы»
Александр Куржаповна
Херте — «Кара-Хөл» сохоту-
н ажалчыны.

БАРЫН-ХЕМЧИК
РАЙОНДАН
Тос уругу божаан
болган кижизиктен нени
«Иениң алдары» орденниң
I чегези-биле

Вера Конгарына Херел —

«Дө-Терезин» сохотуң сар-
лыкчыны.

Чели уругу божаан
болган кижизиктен нени
«Иениң алдары» орденниң
III чегези-биле

Алдын-кыс Кокушаповна
Монгуш — «Шекпээр» сохоту-
н ажалчыны.

Алды уругу божаан
болган кижизиктен нени
«Иениң медалы»
Любовь Анатольевна Сарыг-
лар — Дө-Терезин ортук
школаның черек
электориниң.

Беш уругу божаан
болган кижизиктен нени
«Иениң медалы» медалың
«Иениң медалы» медалың
II чегези-биле

Вичи-кыс Лойаповна Кү-
жүт — «Тыва даг-дугу» ком-
бинаттын шеверлекчины.

Екатерина Калдыр-ооловна
Монгуш — «Тыва даг-дугу»
комбинаттын ТЭЦ-тиң текте
моторниң.

Александр Өлчөөнова Оор-

жак — Кызыл-Мажалык суур-
да уругу салынган ажалчыны.

Мария Очуровна Саа —
«Хемчик» сохотуң ажал-
чыны.

Кызыл Орус-ооловна Сарыг-
оол — «Хемчик» сохотуң
бухгалтерин.

Борбай Орбуя-ооловна Хо-
мушук — «Хемчик» сохотуң
ажылчыны.

Эмермаа Дадый-ооловна
Хомушук — мал аарыгы-
биле демисе чордарының
талазы-биле станцияның вет-
фельдшери.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК
РАЙОНДАН
Тос уругу божаан
болган кижизиктен нени
«Иениң алдары» орденниң
I чегези-биле

Александра Седенова Оор-
жак — «Чыра-Бажы» сохоту-
н ажалчыны.

Сес уругу божаан
болган кижизиктен нени
«Иениң алдары» орденниң
II чегези-биле

Мамы Семис-ооловна Са-
рыглар — «Чыра-Бажы» сохоту-
н уругулар салынган
ажылдакчыны.

Чели уругу божаан
болган кижизиктен нени
«Иениң алдары» орденниң
III чегези-биле

Чечекмаа Лама-Сорюповна
Кара-Сал — «Искра» сохоту-
н ажалчыны.

Дойдунмаа Чордунковна
Сат — СОКН-ий XXII съез-
дин атыг сохотуң малчы-
нының дуалакчыны.

Алды уругу божаан
болган кижизиктен нени
«Иениң медалы» медалың
I чегези-биле

Валентина Дамбадаловна
Монгуш — Чыраак ортук
школаның ажалчыны.

Ранса Кожан-ооловна Оор-
жак — «Чыра-Бажы» сохоту-
н ажалчыны.

Беш уругу божаан
болган кижизиктен нени
«Иениң медалы» медалың
II чегези-биле

Наталия Сазыговна Мон-
гуш — «Коммунизмче орук»
сохотуң ажалчыны.

Мария Маасуновна Мон-
гуш — Солчур ортук шко-
ланың чанында интерна-
ттың столовазының повары.

Валентина Кучутеевна
Сат — Солчур суурда уру-
лар салынган ажалчыны.

БИН-ХЕМ РАЙОНДАН
Чели уругу божаан
болган кижизиктен нени

«Иениң медалы» медалың
II чегези-биле

Наталия Сазыговна Мон-
гуш — «Коммунизмче орук»
сохотуң ажалчыны.

Мария Маасуновна Мон-
гуш — Солчур ортук шко-
ланың чанында интерна-
ттың столовазының повары.

Валентина Кучутеевна
Сат — Солчур суурда уру-
лар салынган ажалчыны.

БИН-ХЕМ РАЙОНДАН
Чели уругу божаан
болган кижизиктен нени

«Иениң медалы» медалың
II чегези-биле

Наталия Сазыговна Мон-
гуш — «Коммунизмче орук»
сохотуң ажалчыны.

Аалчыбыс - Красноярскин Курунениң оперетта театры

Хана парлалгазы

СЦЕНАДА—«БАЯДЕРА»

СОЛУНЧУНУҢ БОДАЛДАРЫ

Красноярскин оперетта театры артисттер эртенги театрында Кылдыр тургактыларын И. Калмыков «Баядера» опереттасын көргүсөң. Хөгжүм-шия театрынын аалчыга көрүчүлөр, ол коллективтин мурнуна көргүсөң шилеринде да, баа хой болган.

Оперетта солун болган бе-дик көдүрүшүнүн байла-дыкта эртен. Тыманым көрүчүлөр артисттерин мри-ларын болган танчыларын магадаан. Ылангым Олетта Доримонданин ролон артист О. Г. Мещерякова теринин ойнаа, оң ырым көрүчүлөрүнүн сеткили хаара ту-дукпа. «Лакшма биле Криш-наым танчы» баа солун болган. Бо бүгүм тургуа-рынга режиссер П. М. Са-бия, балетмейстер В. К. Лю-бимов болган хормейстер А. Г. Волков оларын улуг күштү болган тыманым чо-рукту үндүргөн ийдей.

К. ЧОДУ.

ЧУРУКТАРДА: «Баядера» опереттанын көрүчүлөр.

О. ОХЕМЧИКТИН фотола-ры.

Тыманым ном үндүрер че-ринге бо чылдым биргаквар-талдым болган аял аяла чырыкче үнгөн номнары номчуку саагыт тур боор. Чижек кылдыр, СӨКП ТИ-нын аялдар (1987 ч.) Плену-мунун материалдарын, өрө-дөлгө номнары, М. Олей-коолун «Демисел», А. Хо-вазын «Дорт хайра», В. Липатовун «Ой-Күсөк» (орундан М. Доржу оу-дурган) алап болур. Ол по-нарка үлкөлдү номчуучулар, чогаал шилеринде, тус-кай эртенчилер берип, са-нал-ооалын кирип, чилер-челесин сөгөй бээр чуга-жак.

Ам бистин ном үндүрер че-рини чооку үдө чечен чогаал таалам-биле калың чаа номнары үндүрерге белеткеп турарын, ол номна-рын баа авторларын дугай-ында кыска танчытыр-га-биле холбоп, чугаалап кө-рөй. Чечен, мергенерин сүй-бөлө, сеткилдерин хай-ыраазы — чогаалдарын чо-га балалдарын кылып ту-рар аялымыс ол болгай. Ыччагыш ам кимин, кан-

ым чогаалын тиерин би-рип ал, маанары номчуку-ча чечер солун. Александр Даржайын алы билдиргир. Оң чаа шүдү-рер ному — «Оглеринне ак-көк кыш» авторун чога-алкыч намдарына бир о-йлап чечин ээлеп, номчу-чуларга эки белек болур. А. Даржай ному «ийи де-тергил шүдүр ному» дэнин-де бир аялы утка, укур бар. Баштайгы кезинде азы деп-терде улустуң аас чогаалы-га үнсөйлөп азы алаа де-мейлештир бижэи шүдүр-дөлдөр кирген. «Итил ыма», «Мерген Уганын» Ак-Са-арей, «Эрте-бургуу хову шүдүр» дөлдөр биле шүдүр-дөлдө хамы уткамы улусчу аялга чоок илереткен.

Ийини дептерде бистин хайныкшынын үвештин-те тыманым сипиникен, үе-илеринин оурунхерлер кестүп келир шүдүрер ко-лоп кирген. Мында хамаат-тырлык «Сеткил-болал-биле байлак, амдыралдык орук-тарынын эр-даргын эвээр эвээр эртен кижиниң дур-жугазы сипиникен. Бо ном

ам типографияда парлатты-лып турар. Чурук каастала-зын В. Доржу кылган. «Улустарын найырамы — литератарларын найырамы деп девизти эки билер бис. Оң алаа-биле «Улуг-Хем» алымнакка акы-дууламалык совет республикаларын чо-гаалчыларын чогаалдары парлаттын тургулаан. Бо уадаа шилан бээр туруп келген чаагай чачылды уламчылап, каах чогаалын-дарын чымды проза ному үндүрерге белеткеп доос-туу турар. Ында Мухтар Ма-гуалин, Санн Муратбеков, Роллан Сейсенбаев, Оралхан Бокеев болган өскөргөндө-дө каах чечин төөгүзүп, амыт уезин, ында чурттап кижилерин найырамын көр-түскөн тоожуларын, чечен чогаалдарын чыгаш. Төрөз чоюң амдыралы, оңайга каас болдуу чечин, мерген оурунхерин ачык-биле дилдин, биске чоок, биди-гир алаар.

Анык өскөнгө болган урууларга бижэи чогаалдар-ын баа үндүрер. Анык кызыгаржы Ай-оол Түлүш-түп шериг албаныга барып, солдат эш-өрү-биле найы-раллашкан, өсүлү туруштук кижилерин дайыгып эгелээ-инин, кызыгарж алаа-биле чилерин чыгашкан. Ай-оол Түлүш-түп шериг албаныга барып, солдат эш-өрү-биле найы-раллашкан, өсүлү туруштук кижилерин дайыгып эгелээ-инин, кызыгарж алаа-биле чилерин чыгашкан. Ай-оол Түлүш-түп шериг албаныга барып, солдат эш-өрү-биле найы-раллашкан, өсүлү туруштук кижилерин дайыгып эгелээ-инин, кызыгарж алаа-биле чилерин чыгашкан.

Хана солун—коллективтин көрүчүт. Колхоз, совхоз тургустуушкунуң үе-иле, хана парла-газы болуун дайыгып ролон түсөйлөп (амгы теле-дег дуржулагы). Бижикчилер эвээр-даа турган болза, чугула ажалы чорудун турган. Ыччагыш хана солуннарга үнгөн материалдарын сайгарып, шүтүмчүлөрдү чүдүлдерин хамы анализтеп, хемчөөн дарый ап тургулаан.

Хана солунун элечегин дугаары үнүп көргө, кижилер чаа сеткүүл үнгөн-биле дөмөй хулэп аар чүе. Да-раазында үндүрүлгө кин-рер материалдар редколле-гияга хой-даа келтилер. Удуртукчу эштер чалга, шүшпөң, арагач кижилерин сойгалаар-биле хана солун-га чырыларын смелээр. Ол ышкан «Комсомолчу про-жектор», чиди шүтүмчү-лөдиг агитхуулар баа-ла дайныч туружун бижы-биле ээлеп, илелоттуг ажал-дын чарылбас кезеэ турду. Чугула кампаниалар үе-иле хана парлагалар айда ийи, үш-лаа тиер. Хана солун-чүтүп бижэини чоң чугаала-жып, сайгарып өрөр боор чорам. Ыччагыш фомас-тер, плакат бижир демир-жүк, өңүтүшүмүр, бу-дуктар бар эвээр. Ол хире-де

ле кол кичеңейин солунга парлаттынар материалдар-ын утка-шынарчы, дэ-птинче утандырып турган болган, чоңуу хаара туруп, соңуурады боор чылдага-нын ылда. Амгы теле чамдык күш-ажылч коллективтерде, ала-бан черлеринде, организа-цияларда, бригада төптерин-де үнүп турар хана солун-нарын байырал хүнеринде буу-лаа, каах чаа үндүр-гүлөө болуулар-дыр. Кол-лективтин ажал-инин, ари-штырайын, хүнүнү чугула ай-тырыларын, чилер, чеп-тес чүдүлдерин, чиди чырытпас болуулар. Солуннарга өл-гөр дүжүрүп азы калым-бир солунан, сеткүлдерин оя кезип каах чүдүлөр, от-кыткылар, телеграммалар чыгырып каах, плакат хемчөөлөдиг улу-ла чүрүк

чүрүп каах боор. Харым-мы-рынай ама сазынын долдур чүрүк чүрүш, чалгыс теле-грамма суг чыгырып каах боор. Хана солуннарга көрү-дөс болуу бээр, чүрүш чүр-үктөр белеткен бе деп кижилер бодай боор. Оң тү-вөли үндүрер жори баа-ла чүрүк-көрүш көрө каах-ла, түнйөй тыртан каар.

Ажылдык эскертисин хем-зиг, аар-саар түрмөк кезек-теринин эгелеп өдө тургу-туушкуну теини алыр, чү-е болганда, ол бүгүм чы-рылар, көрүчүр көрүчүк — хаа парлагалык ужу-дузанын белдирер ажал-акыймыл буртунар жогу-дөдиге чугула чепсек деп болаар мен.

Шугаар мурнула бода-лыр... Хана парлагалык чырыткан, коллективтин иш-тинге шилтирер ап болур турда-ла, шүтүмчүлөдиг ма-териалдарын республика парлагалык дугаалар шорбамалар чорудар би-налар реалакыга текеш, солун ажалдыкчыларын хой үе-шагын чарыгдар.

Бижикчи кижилер бодун шү-дүрүп, чоң мурнула би-жип түр мен дээрин утпа-лаа эки. Толаргай факт, ба-рымда, ханы анализ, чижэ-чок чагалар солунга кестүп келген, хоолун шугаазын үндүрер болгай. Кижилер ажалын чүе дилчип алган, бугуручуг эвээр чүдүлдерин хөөрдөй бижир бижикчи кижиниң арын-чүртүгө дээр.

Чамдык эштер кырынай элдеп. «Менээ материал би-жип бер, ол-бо кижини со-лунга шүтүмчүлөдиг оа» суг деп келтилер. Шаада-жүк-бижик билбес өгө-дөлгө билбес чорам. Ыра-уак чеге огулчө азы кы-зынче чаага бижип бөорип дилээр. Адап бергенин ба-лаар чаага бижирин алар-даа, хүндүткел-даа болур чүе. Амгы теле «менээ чү-е бижип бер...» дээр и-дынчыг-даа эвээр чүе бе? Чогаал теманы смелээр чо-руур ш болаа аны-ла мй-наа. Болуун сеткили на-релин шылаас кижилер кай-да боор. Чамдык оонак чеп-тес-тер касканып бижип чо-

руур эштерин соңуураа көрөт, республика туржук, районда бизин болуп турар чартылгаларын билбес көрбөс болуулар. Амы-хуу-ла ажал-инин, амыдран-лып, боданын, сазынын өөршүкүрүн... солунче би-жиңей аял, ол дээрде олар-нын хоосту эргелдир. Ын-чаа-лаа шилтирел, чоң мурнула бижип чорутулар хамыгы хүлөтө-биле би-жиж өр мен деп чүеши ме-лээр эки. Бижикчи кижилер болуп дилчип турар шилтирел хөгжүлөдиг ийи шилтирел болуу чү-гула. Солунга бир дугаар бижип бижэи чамдык эштер-нин шүтүмчүлөдиг-ла, макталдыг-ла чүдүлдерин номчап, кижиниң сеткили хамык, эки чогаал дег ху-лөп номчуру боор-дур. Чү-ректен үнгөн сөстөр деп чү-е ол ийлаа.

П. ООРЖАК, Оуру районда чогаал кат-тымынын «Ула-тай» хана солунун реда-тору.

ЁЗУЛУГ ЭЭ ХЕРЕК

Урулар кинозу болган соода, клуб кирип кел-ген көргө, кезеде мындыг: сайгаларын шыгыларын чара кескилеш, иштинде чачагаалкынын үш со-кулуп, чашанан каапан болур. Бугу чокутуу бай-дай артаа, ийи-чагыс-ла бугу олуттуг, шыгыларын чара соң каах сайгалар өөршүчүп алган чыкыла-рын көргө, тура албас кы-дыр кемдэн, бертик-сынык, олур алган, бөрү тутулап каах сектер сайгалар. Мындыг көргүчүгү култура олаа Адир-Кеңиг суурда. Мөчүлөдиг адырмыр бер-гезин кыл.

Ийи клуб бурмалар 200 олуттуг клубу кирип боор, олаа-кычга эртенчилер, совхоз хой өрөдиг эрги контора-биле шоланың оо-редиге мастер-каах орнап, клуб кылдыр иш-лаштын эле-хере дерип каах. Залыга районун бир орга-низациядан дуаламчыга хайыраалаан кызыл плю-ш биле шап каа, аянын, ча-рыш креслоларын долдур са-ныкан. Ыччагыш алаа чоңуну културдуг дашта-нылаан доктаамал эртин-рип ажаллап турда, баа-ла эрги чачычче кирген. Эрги клубка дег, соңа шилдерин дүңгөйне буаа шаап, эски-терин чара тикилеп, херим-норин тура тикилеп каа-пак. Кым треп турары деп истевес-лаа, треп кижиле-даа

тыгылбас, херекке алыр, тоор-даа чер чок. Хүнүн-не септеп селип, ойбак-дежини шилеп, чамал алыры ий-чаа ажаллап чачыга бер-ген клуб ажалдыкчыларын хүлөлгөсүн болу берген. Иштинде буулаан сайгаларын алаа үр чыттырар эвээр, үндүр сөртүп, ооалай, чым оларын баа-ла олар-ның «хүлөлгөсүн».

Саныг чүе ам төңү, клуб курулаа. Залла ар-каа каш сайгалар сектерин са-ныкан алындын көрү беин ийи-чиги. Бо клубун чоңа баты чеге чок. Шоланыч анык өскөнгө эгелээ, на-зы чеккен кыргынарга чол-дур ажалыч чоңуну култур-дуг даштамылаан эртин-рер хүлөлгөсүн ол күсөлдиг турган. Хайыраан клубун дериглеринге дөгөй, ары-сидиг, камыг эдилеп, ойна-хөгдөө болза. Оң амгы бай-далы көргөчүгү болган ха-рааламчыг.

Эртен чылдык декабрь 31-де улуз улус алаа боор турда, бир уреглекчи клуб-туң бир соңааын рамазы биле буаа шапкан, үндүр-ок-таптарга, клуб долу ойнап, танчылап турган аныктар дэип, тарай берген. Оң ол уреглекчи катан келген, ес-ке соңгаларын көзөңкө-рин туура шапкылап каа-пак. Үүлгөдигин ол ха-мык анык өскөн туруп аар турук, көргө, билген кижилер чок болуп, чажырыканы таа-лаа чаржымчыг. Ол хн-

ре «өрүшкүлүг ойна-хөгдөп турган клубун кыш соо-гунда бустуруп алган, хайыраан клубу деп хараалааса, үүлгөдигин каймы үстүр, амырал, күш кирип, үүлгө-дин уламчылап турар.

Совхоз мя бичи клубка салыр сайгалар саага-ла түр деп, харын төлөй тыг-кып, салып бэр-ле мыйнаа. Ыччагыш-лаа миллион чы-гыс өрелгил совхозка, ол-даа болза, карыла болуп чыдар. Эрги чачымын уламчылап, эр-херинги үргөдөр чорук-туң орун дугаалаа болза, бир чыл болган-ла сайгалар саага чугаажок. Клуб куруг артарга шаа кыры-га аалчылар олуртур эвээр, саагары-ла албан.

Өрттөнгө клубту 1958 чылда ажаллаа кирип турда, 20 амыг чылга урег-лек бижик сайгаларын кол-лоотун бир мастери кылып берген. Ол мастериң ылга-ла сайгаларын үненин соңуураалып көрөй: 4 ко-жултүр бир кресло ийчаара-ла 4 күш-хүнү турар. Олар 25 чыл иштинде буула турган, чүлгө эржигирин дөш олар-ны солаа. Ам клубка салыр кымыг чик өртөктөг сай-галар хамаанчок, табурет-ка бизин чок болгай. Ычча-гыш ол клубу ам чеге хай-гаарал, ээ буу-биле көр үе келген.

Ш. САЛЧАК, пенсиякер.

ҮЖЕН ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Улуг-Хем районун шк-о-тума-к школазыга бизин он далаарыла тус-тус эртенер аайы-биле хамы билгилгил, улуг арга-дуруулаа, оонашкан ажал-херинге ха-рысалгалык көрүчүгү, ак сеткилдиг ажаллап турар башкылар хой. Олар амгы үеңиң кичилгил чам мето-диктиг арга-херилерин ажаллап, «өрнөкчилерге амырал-биле холбаан бижик билгилерин берип ту-рар.

Чавты ортумах школазын башкымы Ян-оол Серенович. Оң биче сеткилдиг, ажаллаа беринген комму-нист. Ол күш оор салгалды өрелгил, кижилеринге ам 30 чыл дургузула амыр-диг харамнаккай берип ту-рар. Ол чүлө Ары-Бажы ор-

чел чыл дургузулаа дирек-торлап ажаллап келген. Амгы теле Ян-оол Серено-вич Чавты ортумах школа-зында 6-7 класска эртенер эртенерин башкылар, аны-к башкыларга арга-дуруу-газын харам чока ламчи-лар, оларын төлөргил да-дыкчымын алаарга, Ян-оол Серенович школа-да партиа эге организация-нын секретары. Школа ре-форманы амыралга бот-тандырар, өдө тургустууш-куну организастог чорудар болган чептерин чайла-рыны утландан айтырлар-ын мыла дурту-биле чуга-лажып турар.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

Редактор В. С. ШАРАВИН

МАП 8-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

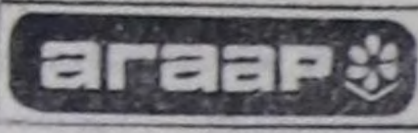
МОСКВАДАН

7.00 — Эртенги гимнастика. Мультифильм. Музыка. 7.30 — «Уе», 8.15 — «Экин, музыка». 9.00 — Делегей болган ани-яктар. 9.35 — 9.40 — Мелэ-дер. 16.00 — Медээлер. 16.15 — А. Твардовский. «Васи-лий Теркин». Фильм-копирт. 17.20 — Мультифильм. 17.40 — «Уе неген турар». Краснояр крайнын СЭКП Курганни РК-эмиң ажалын дур жулаагы дугайында. 18.10 — РСФСР-ниң улустун артиста В. Спиванов ойна-нар (скупка). 18.35 — «Дер-бент». Док. телефильм. 18.45 — Бегүн делегей. 19.00 — Радио хүнүгө тураскааткан концерт. Эмилелер бажын, ний Колонзалье залын дамыдыла. 21.00 — «Уе». 21.35 — «Хероженер клубу». Уран-чечен телефильмин баштайгы көрүчүт. 1-ги 2-ти сериалар. 23.45 — 00.10 Бегүн делегей.

ИПИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнасти-ка. 8.15 — Док. фильмер.

Республикага шокар булут-таар, чамдык черлерге хар холумактыг чач чар. Соң-губарын чүткен хаттын дүргөнү секундла 9—14 метр. Дуге агаарын тем-пературазы 2—7 градус соор.

МАП 8-ТЕ

«НАЙРАЛ»: «Золушка» 9.30, «Карусель на базарной площади» 11.20, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40

«КАА-ХЕМ»: «Трембита»

Кызыл райпоу чурттагыч чоңдан эвт. дигит малды (хаваннар, мийыстыг) бола мал хой. «Иштин» картофе-ли кызыгар чокка сазып алар. Дигит малды семизин барымдалап салып алыр. Ийек эдилдин салып алыр эртэ 3.00, хаваннин — 2.90, аял эдилдин — 2.00 рубль.

14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда. «ПОНЕР»: «Невеста позамного прина» 9.20, «Кочен атамала» 11.00, 14.00, 18.30, «Легко ли быть молодым?» 16.50, 21.30 шактар-да. «ВОСТОК»: «Ягуар» 15.00, 17.30, 19.30 шактарда. «ЕННИС»: «6: Точка от-счета» 18.00, 20.00 шактар-да. картофе-лиң салып алыр эртэ — 20 копек. Продукциялар эртэ ху-лал алыр херинге доран эртэ — 20 копек. Айтырларын лараазилаа адресте тодалары: Кызыл хоорай, Скля нудумчуу, 1, Кызыл райпоу. Телефоннары — 2-26-79, 2-37-24, 2-36-31.

АНЫЯКТАР СЛЕДУ

Шериг хүлөлгөсүн эртинер-биле айттырынга белеткен турар аныктарын слөдү Эраин суурга эртинер. Ону районун шериг комиссарнады, ВЛКСМ болган ДОСААФ райкомнары, келээ Совет белеткен, организастаа.

Анаа дайыннын болган күш-ажылдын хоочуну Кыр-гас Шохикович Чамзырын баа киришкен. Шериг комиссарнадынын чогуулаа митингге анык өскөн, сууруа чоңу чыгып келген. Хөгжүм үнү чалгы-

ламып турда, митинг ады-тыгын. СӨКП Эраин райко-мунун килдес эргелчине А. Ч. Комбу чүе чугаалаа, анык ооларга чалгы-сөзүн берген. Ыдыктыг хүлөлгө-сүн аң сеткилдиг, чогуула-зыг эртинер, ала-незинин,

чоңуңуң бузурелын шыны-лар оларга күзүн. Оң соода митингиниң киржикчилери авторбастага олурпакан. Тарлашкы ту-лачукунуң болган чеге че-де бергенер. Бай-Даг суурда кымыл партизаныга тураскаалг чечектер салган. Кыска митингини эртинер, Тарлашкы тулачукунуң дугайында комсомол райко-мунун ажалдыкчы Ш. К. Аранчин чугаалап берген. Эки турачы, дайынның хоо-чуу К. И. Чамзырын чүе чугаалап, Төрөз чуртуу кам-

галаарына, алааларын, ажаларын херон уламчы-лаагына кезеде белен болуп, ыдыктыг хүлөлгөсүн эки чалгып турган. АДР-ге интер-националч хүлөлгөсүн эр-тинер турган. «Уртин» 2 оолдуң хөрөөринге баа че-чектер салган. Анаа интер-националч хүлөлгөсүн эр-тинер, эл көлгө АКИМ-нин чолаачы С. Сагаан эш-өрүнү дугайында сак-тып чугаалап, чалгы-сөстү берген.

Бистиги корр.

Адресивис: 667000, Кызыл хоорай, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчуу, 3

ТЕЛЕФОННАРЫ

редакторун 2-24-63, редакторун оралкычыларын 2-35-24, 2-23-54 харымсалгалыг секретарын 2-23-35, секретариат-тын 2-23-35, партийж амырал болган улетур килдистерин 2-31-75, пропаганда болган совет тургуузу килдес-терин 2-37-13, чагаа килдизин 2-41-27, информация килдизин 2-20-60, культура килдизин 2-23-54, келээ ажал-агыш килдизин 2-21-47, корректорларын 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбей барганда 2-32-75 телефонне долгаар.

Солунун индексин 54241. Чылда 300 катан үнер. Хемчөөл 2 парлаг амазы. Тиражы 22108 экз.

Тыва АССР-нин Ном үндүрер чер, полиграфия болган ном салдыын херектерин таалам-биле куруе комитетинин типографиясы. Кызыл, Щетинкин болган Кравченко кудумчуу, бажын М. 1. ЧТБ № 3502. ТЧ — 00619.